

BASIC APPROACHES TO BILINGUAL TEACHING IN THE EDUCATION OF GERMANY

V. A. Hamanyuk

The article deals with the basic approaches to bilingual teaching. Special attention is paid to the main models of bilingual teaching of foreign languages and opportunities of using of these models in the school educational system in Germany.

Key words: *bilingual teaching, bilingual model, bilingual module, bilingual unit, European school.*

Гаманюк Віта Анатоліївна – доктор педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет, (м. Кривий Ріг, Україна) vitana65@mail.ru

Рецензент – професор, доктор педагогічних наук С. М. Амеліна

УДК:378.12

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОБДАРОВАНА ДИТИНА» В ПРАЦЯХ НАУКОВЦІВ ІНДІЇ

О.В. Горбильова

В статті розглянуто та узагальнено розуміння поняття «обдарована дитина» науковцями Індії. З'ясовано відмінності та спільності у тлумаченні індійськими науковцями поняття «обдарована дитина». Особлива увага приділяється аналізу ознак та форм прояву обдарованості, труднощів, з якими стикаються обдаровані діти, факторів, які впливають на формування особистості обдарованої дитини і розвиток її розумових здібностей.

Ключові слова: *обдарованість, обдаровані діти, високий рівень здібностей, когнітивні потреби, особистісно-орієнтований підхід, академічні потреби, соціальна адаптація, інтелектуальна діяльність, актуальна обдарованість, потенційна обдарованість, специфічні риси, ознаки обдарованості.*

Сьогоднішні вимоги суспільства до освітніх послуг зумовлені сучасними вимогами до високопрофесійних спеціалістів, які мають бути конкурентоспроможними, технічно підготовленими, творчими, гнучкими та самостійними у прийнятті рішень, здатними до постановки завдань та досягнення цілей, ініціативними та нестандартно мислячими. Якість освіти визначається, по-перше, умінням працювати та задовольняти потреби у навчанні тієї категорії дітей, які здатні гарантувати високі результати, та, по-друге, вмінням забезпечити їм усі умови для досягнення успіхів у конкретному напрямку розвитку їхнього потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, показав, що поняття «обдарованість» є багатозначним та має низку тлумачень у наукових дослідженнях та працях з філософії й психології і що у терміна «розумова обдарованість» є досить багато синонімів: «розум», «розумові здібності», «інтелект», «інтелектуальні здібності», «пізнавальна сфера», «пізнавальні здібності». У терміна «здібності» – свої синоніми: «узагальнені вміння», «можливості», «потенції», «рівень розвитку» [1].

Питання обдарованості вивчалось і психологами, і педагогами як в Україні, так і в близькому і далекому зарубіжжі (В. Алфімов, М. Аксінєва, О. Антонова, В. Давидов, Г. Гарднер, Дж. Гілфорд, Ю. Гильбух, О. Кульчицька, Н. Лейтес, Д. Маккоуч, В. Моляко, А. Матюшкін, О. Музика, Дж. Рензулі, С.Л. Рубінштейн, Г. Тарасова, А. Торренс, К. Тейлор та ін.). Усі вони одностайні у думці, що таким дітям необхідно надавати особливу підтримку і, перш за все, у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Нашому дослідженню сприяють праці психологів та педагогів Індії, таких як А. Каруп, М. Раджарам, М. Раїні, А. Санкаранараянан, М. Хуссейн, А. Шривастава, Вієр Пел Сінгх та ін., які мають ряд важливих фактів та суджень щодо різних аспектів освіти обдарованих дітей та надання їм педагогічної підтримки в Індії.

Актуальність проблеми зумовлена також існуючими суперечностями, а саме:

– між потребою збереження традиційного розуміння поняття «обдарована дитина» і необхідністю вивчення тлумачення поняття «обдарована дитина» сучасними науковцями.

Мета статті полягає в ознайомленні та вивченні способів тлумачення поняття «обдарована дитина» індійськими науковцями, узагальнення

теоретико-методологічних підходів до вивчення поняття «обдарована дитина», з'ясування концептуальних подібностей та відмінностей в інтерпретації індійськими науковцями поняття «обдарована дитина».

Аналіз наукової літератури з психології показав, що дискусії щодо визначення поняття «обдарованість», його походження, структури обдарованості, її типології та інтеграційних компонентів, концептуальних підходів до інтерпретації поняття «обдарованість», з'ясування причин існування індивідуальних розходжень між людьми, факторів, які мають вплив на ці розходження ще до сих пір триває не тільки в українському науковому суспільстві, але й в світовому науковому просторі.

Зокрема деякі науковці в результаті тривалих досліджень у сфері структури обдарованості, її типології та інтеграційних компонентів намагаються надати більш поширеного та поглибленого розуміння цьому поняттю. Від способу тлумачення поняття «обдарованість» цілком залежить розуміння поняття «обдарована дитина». Наразі поняття «обдарована дитина» дослідники розглядають по-різному в силу багатогранності та багатовимірності самого поняття «обдарованість». Базовим ми вважаємо таке визначення:

– обдаровані діти – діти, які значно випереджають своїх однолітків у розумовому розвитку; діти, які демонструють загальну (здібності до різних галузей діяльності) або спеціальну (музичну, художню, технічну, психомоторну, соціальну та ін.) обдарованість [2, с.68].

Під час дослідження стану проблем стосовно обдарованих дітей Індії, їх навчання, виховання та надання їм педагогічної підтримки ми прагнули знайти сучасну інформацію про стан вивчення проблем, які стосуються обдарованих дітей в Індії. Ми дізналися, що сучасна Індія має багато прикладів наявності дітей з неординарними здібностями. Зокрема, ми дізналися, що попри економічну нестабільність, а у деяких штатах відсталість, останнім часом Індія інтенсивно вживає заходи щодо удосконалення системи освіти і підтримки обдарованих дітей як наукового потенціалу держави.

Із он-лайн семінару, який проводила Уша Пандід – психолог, досвідчений педагог та засновник організації *MindSprings*, мета якої задовольняти когнітивні потреби дітей з високим рівнем здібностей, ми дізналися, що в Індії є 50 млн обдарованих дітей [8]. Таким чином, педагогічної підтримки потребує значна кількість дітей. Так, Чандра Секар Субраманіан став наймолодшим випускником інженерного факультету і

зараз у свої 16 років він опановує іншу спеціальність і навчається в Інституті Інформаційних Технологій Мадраса, отримуючи фінансову підтримку від відомої компанії Тата Консалтенсі Сьовіс (TataConsultancyService), яка знаходиться у місті Момбай. Татхагал Автар Тульсі у 10 років склав екзамен у загальноосвітній школі, у 11 років та 2 місяці він став наймолодшим студентом, який отримав ступінь «Бакалавр». Коли йому було 11 років та 10 місяців він отримав ступінь «Магістр Фізики». А у 13 років він пройшов Національний Тест Відповідності і став наймолодшим членом наукової спільноти. Зараз Татхагалу 18 років, він має науковий ступінь кандидата наук і працює у Науково-дослідницькому інституті у місті Бангалор. 5-річний Бутхія Сінгх – відомий у світі легкоатлет, який пробіг 60 км за найкоротший час і вважається чудодателем. Акріт Джаісвал, 13-річний мешканець віддаленого селища Хімакал Прадеш став відомим, коли йому відбулося 7 років і він здійснив хірургічну операцію восьмирічній дівчинці, яка обгоріла під час пожежі. Зараз він студент медичного університету у місті Чандігар. Він має найвищий IQ, який був коли-небудь зафіксований в Індії [4]. Це тільки декілька прикладів обдарованих дітей Індії, які зробили Індію відомою у всьому світі.

Аналіз зібраного матеріалу підтвердив наявність в Індії дітей не тільки з високими інтелектуальними здібностями, але і з іншими типами здібностей. Індійські дослідники визначили ознаки для типів обдарованості. Так, Віер Пел Сінгх (VeerPalSingh) вважає, що *академічно обдаровані діти* демонструють добре розвинуті, різноманітні інтереси, які перетинаються з шкільними предметами та перевагами обдарованих дітей у кар'єрі. Вони мають високий рівень спрямованості як у навчанні, так і у виборі кар'єри, високу самооцінку, виявляють високий рівень розуміння понять, методів та термінології в окремій сфері діяльності, присвячують багато часу для досягнення високих стандартів і дуже конкурентоспроможні. На думку К. Маїтра (K. Maitra), *обдаровані діти у сфері науки* відрізняються від інших дітей своєю щирістю, впевненістю, тенденцією до домінантності, встановленням своїх стандартів успіху, позитивною спрямованістю до науки, неохайністю виконувати шкільні регулярні тести, які було зроблено вчителем. *Математично обдаровані діти* розглядають математичну проблему як у аналітичний спосіб, так і у синтетичний спосіб, мають тенденцію розв'язувати математичну проблему скороченим способом, використовують абстрактні, скорочені формули під

час міркувань над завданням, віддають перевагу візуальним, просторовим, логічним та аналітичним методам розв'язання проблем. Дослідники Шарма та Маїтра стверджують, що *лінгвістично обдаровані діти* (мистецтво володіння мовою) просунуті у використанні слів, понять, мають відмінні знання граматики, жадібні до читання, мають високу швидкість читання, талановиті у написанні віршів, оповідань, відвідують дискусійні клуби, драматичні гуртки, клуби за інтересами, мають високорозвинуту пам'ять та концентровану увагу [7, с.41-42].

Таким чином, ми бачимо, що психологічні особливості, притаманні згаданім типам обдарованості, дуже різноманітні і проявляються в окремій конкретній діяльності. Вони є показниками обдарованості і супроводжують її, але вони не є обов'язковими і їхня відсутність не має розглядатися як підстава для дитячої помірності, тому що біхевіористські особливості обдарованих дітей різноманітні та контроверсійні і залежать від соціального фактора. Тим не менш, наявність однієї із зазначених ознак має звернути увагу вчителя і спрямувати його на подальше спостереження та вивчення поведінкових особливостей за конкретною дитиною.

Ретельний аналіз психолого-педагогічної літератури щодо проблем обдарованих дітей показав, що науковці Індії використовують різні підходи до тлумачення самого поняття «обдарована дитина». Зокрема деякі індійські дослідники впевнені, що обдарованість проявляється не тільки у досягненні високих результатів, але і в *особистісно-орієнтованому* підході до кожної дитини з метою виявлення їхніх академічних потреб. Вони стверджують, що батьки з високими амбіціями підштовхують свою дитину до участі у різних програмах для обдарованих і не враховують високий тиск, який вони чинять на свою дитину. В результаті такого тиску деякі діти сходять з дистанції, а це в свою чергу веде до низької самооцінки та депресії. На думку Уша Пандід (Usha Pandid), «обдарованість» цілком пов'язана з «проблемами особистості» і вона часто стосується тих дітей, яких вважають «дисфункціональними невдахами», оскільки такі діти мають проблеми із соціальною адаптацією. Характерною ознакою обдарованих дітей є складність їхньої психіки, що суттєво впливає на стосунки з батьками, однолітками та вчителями. Обдарована дитина, маючи свої цінності, часто змушена протистояти тій чи іншій соціальній групі, яка не бажає її приймати. Основними ознаками обдарованості є ранній прояв здібностей, швидкий темп засвоєння знань, формування вмінь і навичок у певній діяльності, інтерес до неї, своєрідний

індивідуальний стиль діяльності, елементи оригінальності і творчості в діяльності. Дуже важливо задовольнити академічні потреби таких дітей, щоб вони почували себе щасливими та задоволеними. Якщо їхні потреби у навчанні не реалізовані, то зникає мотивація навчатися, їм стає нудно, дехто може стати антисоціальним елементом, а дехто може навіть саморуйнуватись [4].

Інший підхід до поняття «обдарована дитина» було застосовано індійським дослідником М. Раджарам, який вважає, що обдаровані діти це ті діти, які відрізняються від інших дітей способом виконання інтелектуальних завдань, змістом таких завдань та кінцевим результатом інтелектуальної діяльності. Під час аналізу результатів державних іспитів, які складають обдаровані діти у загальноосвітніх школах, М. Раджарам побачив, що діти не так добре себе проявляють під час складання таких іспитів. Такі діти відчують нестачу в здібностях і талантах у порівнянні із учнями в приватних школах. Рівень здібностей, як правило, вимірюється за допомогою свого роду так званих IQтестів. М. Раджарам провів дослідження щодо здібностей і талантів, які лежать у латентному стані в учнів загальноосвітніх шкіл Індії. У результаті цього дослідження було встановлено, що учні відрізняються не своїми вродженими здібностями для виконання інтелектуальної діяльності, але в тому, яким чином вони виконують ці заходи. Крім того відмінності полягають у контенті, процесі та кінцевому продукті інтелектуальної діяльності. Культурні, соціальні та екологічні чинники можуть пояснити, як діти відрізняються за своєю інтелектуальною діяльністю, але вони не дають відповіді на запитання, чому вони мають різний рівень здібностей. Особливості прояву здібностей зумовлені багатьма чинниками, серед яких домінуючими можна вважати вік дитини, вид її обдарованості та вплив найближчого оточення. Розвиток людини – це процес становлення і формування її особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих факторів, серед яких виховання і навчання відіграють провідну роль [3].

У контексті детального вивчення типів обдарованості та способів їхнього прояву було виявлено, що більшість батьків і навіть вчителів зазвичай гадають, що «обдаровані діти» завжди академічно розумні. Але, психолог Муніра Хуссейн вважає, що одні діти можуть бути творчо обдарованими – мати багату уяву, а інші можуть бути обдарованими у спорті та образотворчому мистецтві або проявляти неординарні лідерські якості. Головним фактором, який визначає обдарованість, на думку

дослідниці, є якість інтелекту. Муніра Хуссейн наводить ознаки та поведінку, які притаманні обдарованій дитині. На її думку це: надзвичайні здібності до навчання, яке відбувається легко і швидко; виявляє здібності до читання ще в дошкільному віці; любить читати; має розширений словник і спілкується з іншими людьми; може зберігати інформацію легко і тривало; дуже спритний та спостережливий в своєму середовищі (вдома або в школі); має гарне почуття гумору, може придумати свої власні жарти; може мати високі досягнення у навчанні; важливою рисою є поведінка та спосіб дій, який кожна обдарована дитина може продемонструвати; має делікатне ставлення до стосунків з іншими дітьми; має надзвичайні творчі здібності, уявлення, високий ступінь самовмотивованості. Треба зауважити, що не всі перераховані ознаки та поведінка мають проявлятися в обдарованій дитині, яка може мати декілька сильних ознак або комбінувати деякі форми поведінки [6].

Під час дослідження нами було встановлено, що серед індійських науковців, які досліджують феномен обдарованості гідне місце посіла Аніта Каруп, професор факультету суспільних наук при Національному Інституті Перспективних Досліджень (NIAS) та засновник багатьох програм у галузі освіти. Програму було започатковано в Національному Інституті Перспективних Досліджень (NIAS). З метою створення наукової бази даних різних рис та ознак, притаманних обдарованим дітям, команда освітян Національного Інституту Перспективних Досліджень спостерігали поведінку та виявляли наявність специфічних рис та ознак у обдарованих дітей в 12 школах міста Бангалор. Вони спостерігали кожную групу дітей протягом 25 годин і було зафіксовано 58 найбільш поширених ознак, які продемонстрували обдаровані діти. Аніта Каруп виокремила такі риси та ознаки, які характеризують обдаровану дитину: зацікавленість; наявність великого словникового запасу; вміння швидко читати; вміння звертати увагу на важливі речі і концентруватися; вміння швидко обробляти інформацію і виокремлювати необхідну; наявність здібності до творчого мислення; наявність виключної пам'яті.

У той час як на Заході тести на IQ, як правило, застосовують з метою виявлення дітей з розумовими здібностями вище середніх, Аніта Каруп висловила думку про необхідність використання більш докладної методики для пошуку обдарованих та талановитих дітей. На її думку допомогти дітям розкрити свій потенціал можна за допомогою Програми Наставництва. Ця програма передбачає створення таких умов, щоб

обдаровані діти були у постійному контакті з своїми наставниками, щоб їм було надано можливість постійного доступу до онлайн-ресурсів або книг. Вчена не схвалює індивідуальну форму навчання обдарованих дітей, враховуючи їхні індивідуальні та психологічні особливості, і вважає, що для них більш ефективним є знаходження серед своїх однолітків і постійний контакт з наставниками. Аніта Каруп впевнена, що створення спеціальних шкіл не вирішує проблеми якісного виявлення та навчання обдарованих дітей. Сьогодні необхідним є використання інших, альтернативних методів пошуку обдарованих дітей так, щоб діти з високими здібностями не залишались осторонь, серед загальної маси учнів, які навчаються у загальноосвітніх школах Індії. Люди вважають, що такі програми є елітарними за своєю природою, але, на думку, вченої талановита дитина має право реалізувати свій потенціал у повній мірі [5].

Таким чином, вивчаючи наукові праці вчених у світі, а також результати їхніх досліджень, ми побачили, що індійські вчені також приділяють багато уваги вивченню такого феномена як «обдарована дитина». Під час дослідження ми узагальнили розуміння поняття «обдарована дитина» індійськими науковцями і визначили, що найбільш поширеними підходами до навчання та виховання обдарованих дітей є *гуманістичний* (можливість для кожної дитини розвивати свої здібності та таланти), *особистісно орієнтований* (розвиток особистості дитини), *спадково-еволюційний* (інтелектуальні досягнення визначені генетичним кодом дитини), *системний* (виявлення взаємозв'язків і взаємодії елементів системи, виявлення залежностей та закономірностей розвитку системи та надання рекомендацій щодо оптимальних умов розвитку цього об'єкта), *соціогенний* (умови та оточуюче середовище, які мають вплив на розвиток здібностей та талентів обдарованих дітей), *біхейвіористський* (вивчення психолого-індивідуальних особливостей обдарованої дитини). Нами встановлено, що індійські науковці мають деякі відмінності у тлумаченні поняття «обдарована дитина» у тому контексті, що стосується якостей, які має обдарована дитина, а також з'ясовано, що є відмінності щодо ознак обдарованості, чинників прояву здібностей та факторів, які мають вплив на формування особистості обдарованої дитини. Ми маємо зазначити, що поняття «обдарована дитина» трактується індійськими вченими у різний спосіб, але вони ґрунтують свої умовиводи на основі теоретичної бази світової педагогічної науки, педагогічного досвіду та емпіричних досліджень.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури Індії показав, що поняття «обдарована дитина» є інтегральною компонентою поняття «обдарованість» і містить у собі багато аспектів, пов'язаних з психолого-індивідуальними особливостями обдарованої дитини, її соціокультурним оточенням, кастовою належністю, релігійними уподобаннями, економічними та екологічними умовами. Однак на сучасному етапі у психолого-педагогічних дослідженнях Індії, як і в цілому світі, не вироблено однозначного тлумачення поняття «обдарована дитина», тому що поняття «обдарованість» є складним за структурою, багатовимірним та багаторівневим і потребує подальшого дослідження та вивчення.

Література

1. Гильбух Ю. Внимание: одаренные дети / Ю. Гильбух. – М., 1991. – 186 с.
2. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [за заг. ред. проф. І. Звереві]. – К.: Центр учбової літ-ри, 2008. – 336 с.
3. M. Rajaram. Varying intellectual abilities in children / The Hindu Online edition of Indian National Newspaper, 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hindu.com/2000/08/22/stories/13220374.htm>
4. Namita Devidayal Baby Einsteins have needs too [Електронний ресурс] /The Times of India, 2008.– Режим доступу: <http://timesofindia.indiatimes.com/home/stoi/Baby-Einsteins-have-needs-too/articleshow/3480841.cms>
5. National Institute of Advanced Studies Project aims to spot gifted kids [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nias.res.in/research-schools-socialsciences-epp.php>
6. Munira Hussein The gifted child [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://indiachildren.com/education/gifted.htm>
7. Veer Pal Singh Nurturing Gifted and Talented: Concept, Profiles and Strategies [Електронний ресурс] / Journal of Indian education №1, volume XXXII, November 2006. – P. 41-42. – Режим доступу: http://www.ncert.nic.in/html/pdf/Publication/Journal2008/JIE/JIE_Nov06/JIE_NOV_06.pdf
8. Usha Pandid Gifted Education: For children with high IQs and exceptional abilities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.youtube.com/results?search_query=usha+Pandid+gifted+education&oq=usha+Pandid+gifted+education&gs_l=youtube.3...10520.19541.0.19917.28.28.0.0.0.294.4070.4j19j5.28.0...0.0...1ac.1.8Hu9yttkoqY

РАСКРЫТИЕ ПОНЯТИЯ «ОДАРЕННЫЙ РЕБЁНОК» В РАБОТАХ УЧЁНЫХ ИНДИИ

Е. В. Горбылёва

В статье рассмотрены и обобщены подходы к пониманию термина «одарённый ребёнок» учёными Индии. Определены отличия и сходства в понимании термина «одарённый ребёнок» индийскими исследователями. Особое внимание уделяется определению признаков и форм проявления одарённости, трудностей, с которыми сталкиваются одарённые дети в повседневной жизни, факторов, которые влияют на формирование личности одарённого ребёнка и развитие его интеллектуальных способностей.

Ключевые слова: *одарённость, одарённый ребёнок, высокий уровень способностей, когнитивные потребности, личностно-ориентированный подход, академические потребности, социальная адаптация, интеллектуальная деятельность, специфические черты, признаки одарённости.*

INTERPRETATION OF THE CONCEPT “GIFTED CHILDREN” IN THE RESEARCH PAPERS OF INDIAN SCIENTISTS

H. Gorbylyova

Some approaches to interpretation of the concept “gifted children” by scientists of India have been considered. There have been summarized the most common approaches of Indian scholars to interpretation of the concept “gifted children”. They are humanistic (opportunity for each child to develop their abilities and talents), personality oriented (development of a child), hereditary and evolutionary (intellectual achievement of defined genetic code of a child), system conception (detection interdependent connections and interactions of system elements, identifying relationships and patterns of development of the system and providing recommendations on the optimal conditions for the development of this object), sociogenic (conditions and environmental influences on the development of skills and talents of gifted children), behavioral conception (study of psychological characteristics of a gifted child). Conceptual differences and similarities in understanding “gifted children” by Indian scientists have been defined. Some features and forms of giftedness demonstration, difficulties that gifted children face in their everyday life, some factors which influence a personality formation and intellectual ability development have been cleared up. It has been stated that Indian scientists and educationists have been looking into the phenomenon of “gifted children” in a coherent set of cooperation and interaction of all aspects, factors and elements influencing the choice of the most efficient forms and methods of work with gifted children, improving the quality of their education and training and providing them with timely counseling and nurturing.

Key words: *giftedness, gifted children, intellectual activity, cognitive abilities, a person oriented approach, academic needs, social adaptation, high level of abilities, special features, giftedness characteristics.*

Горбильова Олена Володимирівна – доцент кафедри англійської мови Донецького національного технічного університету (м. Донецьк, Україна) E-mail: 24071964@rambler.ru

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. А. Алфімов